

УДК 330.322.3:338.43.02

Щербакова А. С., к.е.н., старший викладач (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЕКТАМИ НА МЕЛІОРОВАНИХ ЗЕМЛЯХ

В статті розглянуто основні джерела інвестицій на меліорованих землях в розвинених країнах світу. Досліджено фінансову участь розвинених країн у інвестиційних проектах на меліорованих землях. В статті окреслено особливості державної підтримки інвестиційних проектів у водогосподарській галузі та систематизовано світовий досвід державного регулювання інвестиційної діяльності водогосподарського комплексу як природної монополії. Визначено перспективи використання зарубіжного досвіду із управління інвестиційними проектами на меліорованих землях в Україні для формування сприятливого інвестиційного клімату. Запропоновано шляхи підвищення рекомендації для активізації інвестиційних процесів та підвищення ефективності управління інвестиційними проектами на меліорованих землях.

Ключові слова: інвестиції, проект, управління, фінансування, меліоровані землі.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Економічне зростання підприємств в будь-якій економіці визначається інтенсивністю інвестиційних процесів, їх спрямованістю та можливістю регулювання для вирішення пріоритетних завдань. Меліоровані землі – це фактично страховий фонд держави. Від ефективного їх використання та збереження значною мірою залежить продовольча безпека, економічна і соціальна ситуація в країні. Забезпечення стабільного та ефективного функціонування аграрного сектора економіки неможливе без істотного зменшення його залежності від несприятливих природно-кліматичних умов шляхом проведення гідротехнічних меліорацій – зрошення у зоні недостатнього зволоження, осушення та водорегулювання – в зоні надмірного зволоження. Багатовіковий досвід свідчить, що меліорація земель у багатьох країнах відіграє вирішальну роль у стабільному і гарантованому веденні аграрного виробництва, одержанні високих урожаїв [1].

Інвестиційні проекти на меліорованих землях передбачають кардинальне оновлення техніки та технологій. Фізична та моральна зноше-

ність основних засобів позначається як на якості й вартості продукції, так і на фінансовій стійкості підприємств, що експлуатують меліоровані землі, їх конкурентній позиції, здатності залучати й освоювати інвестиції. У процесі розробки і реалізації інвестиційних проектів на меліорованих землях перед суб'єктами господарювання постають питання прийняття ефективних проектних рішень в умовах значної невизначеності і ризику. В сучасних умовах, на етапі інституціоналізації національного ринку капіталу традиційні підходи до управління інвестиційними проектами і прийняття проектних рішень не відповідають вимогам, що висувуються власниками підприємств.

Зарубіжний досвід управління інвестиційними проектами на меліорованих землях свідчить про глобальний характер проблеми, тому особливої актуальності набуває адаптація міжнародного досвіду до умов української економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток економіки сільськогосподарських підприємств та водогосподарських організацій, зокрема теорії управління інвестиційною діяльністю підприємств, що експлуатують меліоровані землі, становлять численні теоретичні та практичні дослідження Андреевої Н., Бланка І., Геєця В., Голяна В., Гуменюка В., Дем'яненка М., Кисіля М., Кожушка Л., Кропивка М., Крупки Я., Лапіна Є., Майорової Т., Пасхавера Б., Пересади О., Підлісецького Г., Саблука П., Сохничка І., Хвесика М. та ін. Однак, незважаючи на значні напрацювання, невирішеними залишаються питання систематизації зарубіжного досвіду стосовно джерел інвестування, особливостей фінансування проектів на меліорованих землях, державного регулювання інвестиційної діяльності водогосподарських організацій та визначення перспектив використання зарубіжного досвіду із управління інвестиційними проектами на меліорованих землях в Україні.

Метою статті є дослідження та систематизація зарубіжного досвіду та формулювання рекомендацій для підвищення ефективності управління інвестиційними проектами на меліорованих землях.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах ринкової моделі господарювання держава відіграє визначальну роль у формуванні умов функціонування суб'єктів господарювання у зарубіжних країнах. При цьому і прихильники нерегульованої ринкової моделі, і прихильники державного регулювання ринкового механізму відзначають, що втручання держави в відтворювальні процеси на меліорованих землях є необхідною умовою нормального його функціонування. Аналіз світового досвіду розвитку сільськогосподарського виробництва на меліорова-

них землях свідчить, що найбільших успіхів досягли ті країни, де були побудовані і належним чином використовуються меліоративні системи на рівні національних програм. Меліоровані землі відіграють провідну роль у формуванні сільськогосподарського балансу світу, займаючи 17% оброблюваних земель, дають близько 50% світової аграрної продукції. Так, наприклад, у США площа меліорованих земель складає 60% від загальної площі ріллі; Німеччині – 50%; Нідерландах – 100%; Росії – 8% меліорованих земель [2, С. 34]. Оскільки площі осушуваних земель є значними, тому вивчення питання подальшого використання таких сільськогосподарських земель та залучення інвестицій у їх стале використання залишається актуальним.

Досвід більшості країн світу показує, що їх державна політика, спрямована на підтримку гідромеліоративних заходів, включає лізинг, пільгове кредитування землекористувачів, пільгове оподаткування, передачу меліорованих земель в довгострокове користування фермерам. Така діяльність вимагає значних коштів, загальнодержавного планування, оскільки чисто ринкові важелі не можуть вирішити таку задачу [3]. Інвестиції направляються не лише на програми підтримки меліорації, але і на компенсацію експлуатаційних витрат (табл. 1).

Економічно розвинені країни світу використовують досить різні форми інвестування водогосподарської галузі. В табл. 2 представлено форми фінансової участі розвинених країн у інвестиційних проектах на меліорованих землях.

З табл. 2 можна побачити, що для високорозвинених країн (США, Австрія, Іспанія, Італія) притаманне повне фінансове забезпечення суспільно значимих інвестиційних проектів на меліорованих землях. Основним джерелом повернення коштів є загальні податки і збори. Така державна участь пояснюється необхідністю забезпечення надійності реалізації проектів. Розглядаючи субсидування інвестиційних проектів на меліорованих землях, варто відзначити, що в Австралії, Італії, Нідерландах, Великобританії розмір допомоги знаходиться в межах від 20 до 80%. В країнах з низьким рівнем розвитку (Бангладеш, Пакистан, Таїланд, Мексика) субсидії надаються також при експлуатації проектів. Кошти повертаються у вигляді спеціальних податків. Дієвим інструментом для розвитку інвестиційних процесів в економічно розвинених країнах (Японія, Австралія, Нідерланди тощо) є надання пільгових кредитів строком до 50 років з низькими кредитними ставками (до 4% річних).

Таблиця 1

Джерела інвестицій на будівництво та реконструкцію меліоративних систем в країнах світу (систематизовано автором на основі [4; 5])

Країна	Інвестиції в будівництво меліоративних систем	Експлуатаційні витрати	Плата за воду користувачами
США	державний бюджет	державний бюджет	0,04-1,0 дол./м ³ з державною дотацією 36-97%
Ізраїль, Індія, Індонезія, Ірак, Іран	державний бюджет	державний бюджет	0,002-0,014 дол./м ³ диференційовано від розміру додаткового доходу
Японія	державний бюджет + 20% за рахунок фермерів	державний бюджет + 60% за рахунок фермерів	ціна пропорційна площі зрошення
Болгарія, Греція, Іспанія, Італія, Португалія, Франція	державний бюджет + місцеві бюджети, частково за рахунок фермерів	державний бюджет + місцеві бюджети, частково за рахунок фермерів	ціна пропорційна площі зрошення
КНР	державний бюджет	державний бюджет	безкоштовно

Державна підтримка інвестиційних проектів у водогосподарській галузі в кожній країні має свої особливості. Так, міністерства сільського і лісового господарства функціонують в Німеччині, Фінляндії, Австрії; департамент економіки – в Швейцарії, а от у США функції забезпечення та підтримки водного господарства покладені на міністерство внутрішніх справ. У Росії використовують програмно-цільовий підхід до управління, який передбачає, що державні кошти розподіляються згідно ефективності експлуатації меліорованих земель. Перевага надається тим проектам, в які вкладають власні кошти землекористувачі.

Таблиця 2

Фінансова участь розвинених країн у інвестиційних проектах на меліорованих землях [5; 6]

Форми фінансової участі держави	Фінансова участь держави		Повернення авансованого капіталу
	Інвестування	Експлуатація	
Повне фінансове забезпечення	протиоповенеких заходів (США, Туреччина)		Податки
	рекреаційних заходів (США)	-	
	науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (Австрія, Іспанія)	-	
	проектів у депресивних регіонах (Італія)		
Субсидії	30-45% вартості проекту (Австралія, Італія)	35-45% річного розміру експлуатаційних витрат (Італія)	Спеціальні податки
	40-70% вартості проекту (Греція, Китай, Нідерланди, Франція)	до 20% річного розміру експлуатаційних витрат (Бангладеш, Індонезія, Пакистан, Таїланд)	
	20-80% вартості проекту (Великобританія)	залежно від фінансового стану землекористувачів (Венесуела, Мексика)	
Пільгові кредити	100% вартості проекту (Японія)	-	Погашення кредитів
	35-60% вартості проекту (Австралія, Нідерланди, Фінляндія)	-	

Інвестування водогосподарських організацій та сільськогосподарських підприємств, які експлуатують меліоровані землі, залежить від їх статусу як природних монополій. Управління в цілому водогосподарським комплексом, як природною монополією, у всіх країнах світу відбувається по-різному. Врахування особливостей інвестування для регулювання діяльності водогосподарського комплексу, як природної монополії, наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Світовий досвід державного регулювання інвестиційної діяльності водогосподарського комплексу як природної монополії [4; 5; 7]

Країна	Регулюючий орган	Особливі умови регулювання та інвестування
США	Федеральна комісія	Встановлення природоохоронних норм та норм безпеки на федеральному рівні. Інвестиції залучаються на різних рівнях
Латвія	Муніципалітет	Регулюючий орган сформовано міською або селищною радою населеного пункту, який вирішує питання залучення інвестицій
Німеччина	Муніципалітет	Послуги надаються місцевими водопостачальними компаніями, що перебувають у муніципальній власності. Інвестиції залучаються із різних джерел
Великобританія	Управління з питань ринків послуг водопостачання	Можливість вибору водопостачальника користувачем. Управління з питань ринків послуг водопостачання визначає максимальні ціни та потреби в інвестиціях
Франція	Муніципалітет	Тендери на право надавати послуги з водопостачання у межах муніципалітету. Використання державно-приватного партнерства у вигляді концесії. Залучення державних та приватних інвестицій

Як видно з табл. 3, у водогосподарсько-меліоративному комплексі провідних країн світу держава відіграє важливу роль. В сучасних умовах господарювання держава відіграє визначальну роль й у формуванні умов функціонування аграрних товаровиробників у зарубіжних країнах, особливо на меліорованих землях.

З метою з'ясування специфіки взаємовідносин водогосподарських організацій та сільськогосподарських підприємств варто розглянути сучасні моделі регулювання інвестиційної діяльності саме в аграрній сфері зарубіжних країн. Інвестиційний клімат в США є досить яскравим і привабливим для інвесторів і в той же час служить наочним прикладом для інших країн. Сьогодні США входить в першу п'ятірку країн за об'ємами залучення іноземного капіталу в економіку своєї країни (в середньому близько 20% світового рівня). У США модель стимулювання притоку капіталу в аграрну сферу, особливо на меліорованих

землях, заснована на концепції забезпечення особливого податкового режиму сільгоспвиробників [8, С. 80]. Дана модель для забезпечення притоку коштів інституційних інвесторів передбачає іпотеку (через надання державних гарантій для мінімізації ризиків втрат вкладеного капіталу, придбання сільськогосподарських іпотечних паперів і випуск на їхній основі емісійних іпотечних цінних паперів).

Об'єднання країн Європи в єдиний економічний союз обумовлює відповідну інвестиційну політику. Основними джерелами фінансування аграрного сектору є Європейський регіональний фонд та Європейський фонд орієнтації та гарантій в сфері сільського господарства [8, С. 257-278]. Так, ресурси Європейського регіонального фонду використовуються на заходи з реконструкції та зведення об'єктів місцевої інфраструктури для забезпечення функціонування малих та середніх сільськогосподарських підприємств, в тому числі і щодо водогосподарських питань. За рахунок коштів Європейського фонду орієнтації та гарантій в сфері сільського господарства здійснюється фінансування різних інвестиційних проєктів, що дозволяють підвищити рівень і ефективність виробництва фермерських господарств, розташованих у різних природно-кліматичних умовах. Близько 17% коштів даного фонду виділяється на природоохоронні та меліоративні заходи. Крім того, з цього фонду передбачається виділення коштів для фермерів, які кооперуються. Єдиною умовою отримання цих коштів є кількісні зміни в розмірах фермерського господарства.

Аграрна політика країн ЄС орієнтована на захист національних товаровиробників та збереження земель сільськогосподарського призначення в сільськогосподарському обороті. Про це свідчить той факт, що в даний час встановлені обмеження права власності на землі сільськогосподарського призначення для різних інститутів. Такі заходи, на наш погляд, створюють впевненість у аграрних товаровиробників і дозволяють активізувати їх інвестиційну активність, у тому числі в довгостроковій перспективі.

Крім того, у країнах ЄС діють особливі форми і методи регулювання вкладень в сільськогосподарські землі з використанням механізму іпотеки. Спільним для них є активна участь держави в операціях із земельною нерухомістю сільськогосподарського призначення (наприклад, в Бельгії держава викуповує сільгоспугіддя і перерозподіляє їх серед сільськогосподарських товаровиробників; в Голландії, за допомогою спеціалізованого уповноваженого інституту, існує практика викупу земель за ринковими цінами та їх продаж з гарантією цільового сільськогосподарського використання; в Італії довгострокові позики (до 30 років) для купівлі сільськогосподарських угідь надаються дер-

жавними агентствами під відсоток, що становить 25-30% ринкової ставки). Отже, загальним критерієм політики щодо використання меліорованих сільськогосподарських земель в країнах ЄС є збереження їх сільськогосподарського призначення та забезпечення цільового використання з урахуванням екологічних вимог.

В окремих країнах ЄС, незважаючи на відносну уніфікацію, операції з інвестиціями перебувають під більш жорстким контролем з боку держави. До таких країн належать, насамперед, Великобританія і Франція, які застосовують як пільги для залучення (вивезення) капіталу, так і заходи, що обмежують його рух в рамках національних територій [9].

Серед країн-членів світової організації торгівлі лідерами щодо витрат на підтримку сільського господарства, як за абсолютними, так і відносними показниками є три країни – ЄС, США, Японія [10, С. 141]. Так, в абсолютних значеннях витрати цих країн на підтримку сільського господарства становлять близько 90% відповідних витрат країн-членів світової організації торгівлі.

Провівши системний аналіз досвіду інвестування у водогосподарські організації та сільськогосподарські підприємства, які експлуатують меліоровані землі, можна зробити висновок, що при регулюванні інвестиційної діяльності в зарубіжних країнах використовують різні економічні, фінансові та організаційні заходи, які створюють сприятливі умови для залучення як національного, так і зарубіжного капіталу.

Висновки і перспективи подальших розробок. Враховуючи той факт, що водогосподарсько-меліоративний комплекс України характеризується сформованим виробничим потенціалом і обмеженими можливостями нового будівництва, одна з головних ролей у подальшому розвитку меліорації має належати таким інвестиційним проектам як реконструкція, модернізація гідромеліоративних систем, заміна морально застарілих технологій поливу новими, які забезпечать екологічно збалансовану й ресурсозберігаючу технологію водокористування. На нашу думку, незадовільний стан використання меліорованих земель в Україні потребує пошуку нових організаційних і економічних форм сільськогосподарського виробництва на цих землях у період трансформації господарського механізму. Для цього необхідно перейти від екстенсивної та затратної моделі до моделі сталого, екологічнобезпечного і конкурентоспроможного розвитку водогосподарсько-меліоративного комплексу. Від того, наскільки послідовно і повною мірою будуть використані інструменти управління залежить ефективність переходу водогосподарського комплексу та АПК до нового етапу інноваційного розвитку.

1. Кожушко Л. Ф. Науково-практичні основи екологічного менеджменту осушуваних земель Полісся України : монографія / Л. Ф. Кожушко, П. М. Скрипчук. – Рівне : НУВГП, 2007. – 134 с. 2. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація : наук. доп. / [О. М. Бородіна, В. М. Геєць, А. О. Гуторов та ін.]; за ред. В. М. Гейця, О. М. Бородіної, І. В. Прокопи; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2012. – 56 с. 3. Бондарик И. Г. Государственная политика в области мелиорации и водного хозяйства в странах Евросоюза (на примере Германии и Франции) / И. Г. Бондарик, Е. Л. Воронова // Мелиорация и водное хозяйство. – 2007. – № 5. – С. 43–45. 4. Безпахотный Г. В. Государственное регулирование использования мелиорируемых земель / Г. В. Безпахотный // Аграрный вестник Урала. – 2009. – №3 (57). – С. 15–18. 5. Пантелеев В. П. Инвестирование в мелиорацию в странах рыночной экономикой. / В. П. Пантелеев // Мелиорация и водное хозяйство. – 1993. – № 5. – С. 43–44. 6. Костюкевич Р. М. Ринкові механізми управління водогосподарськими проектами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.03 „Організація управління, планування і регулювання економікою” / Р. М. Костюкевич; Український держ. ун-т водного господарства та природокористування. – Рівне, 2003. – 20 с. 7. Кузьменко Л. Г. Світовий досвід регулювання діяльності суб’єктів природних монополій та основні напрямки вдосконалення їх регулювання в Україні / Л. Г. Кузьменко // Наукові записки НаУКМА. Серія Економічні науки. – 2007. – Т. 68. – С. 40–47. 8. Мантини Ф. Сельское развитие в Европе. Политика, институты и действующие лица на местах с 1970-х годов до наших дней / Ф. Мантини. – Совместное издание Продовольственной и сельскохозяйственной организации ООН и Business Media of the Sole 24 Ore, FAO, 2010. – 272 с. 9. Худяков А. С. Опыт регулирования инвестиционных процессов в развитых странах / А. С. Худяков. – СПб. : Изд. СПбГУЭФ, 2008. – 15 с. 10. Правове регулювання надання державної допомоги в Європейському Союзі та Україні. Шляхи адаптації законодавства України : навч. посіб. / О. В. Нів’євський, С. В. Таран, Н. І. Лещенко. – К. : Центр учбової л-ри, 2007. – 180 с.

Рецензент: д.е.н., професор Скрипчук П. М. (НУВГП)

Shcherbakova A. S., Candidate of Economics, Senior Lecturer (National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne)

FOREIGN EXPERIENCE OF INVESTMENT PROJECTS MANAGEMENT ON RECLAIMED LANDS

The article is considered the main sources of investments on reclaimed lands in the developed countries. The financial participation of developed countries in investment projects on reclaimed lands is investigated. In the paper the importance of state support on reclaimed lands is marked. The features of investment projects’ state support in water management are outlined. The world experience of state regul-

tion of water complex' investment activity as a natural monopoly has been systemized. In the article the prospects of using the foreign experience with investment projects management on reclaimed lands in Ukraine to create a favorable investment climate are defined. Ways of improving the guidance for investment processes' activization and improving the investment projects management on reclaimed land have been proposed. In the article is used the morphological and abstract logical methods for analysis and generalization of investment activity scientific theories, statistical method for preparation of the practical recommendations and justification of the proposed solutions.

Keywords: investment, project, management, financing, reclaimed lands.

Щербакова А. С., к.э.н., старший преподаватель (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ УПРАВЛЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫМИ ПРОЕКТАМИ НА МЕЛИОРИРУЕМЫХ ЗЕМЛЯХ

В статье рассмотрены основные источники инвестиций на мелиорированных землях в развитых странах мира. Исследовано финансовое участие развитых стран в инвестиционных проектах на мелиорированных землях. В статье обозначены особенности государственной поддержки инвестиционных проектов в водохозяйственной отрасли и систематизирован мировой опыт государственного регулирования инвестиционной деятельности водохозяйственного комплекса как естественной монополии. Определены перспективы использования зарубежного опыта по управлению инвестиционными проектами на мелиорированных землях в Украине для формирования благоприятного инвестиционного климата. Предложены пути повышения рекомендаций для активизации инвестиционных процессов и повышения эффективности управления инвестиционными проектами на мелиорируемых землях.

Ключевые слова: инвестиции, проект, управление, финансирование, мелиорированные земли.
